"A vast gulf, insufficiently remarked, separates
those who are primarily concerned to have been right
from those who are primarily concerned to be right.
The latter, I like to think, will inherit the earth."
(W.V. Quine, *The Time of My Life*, s. 478)

ORMAN QUINE

niin & näin haastattelussa

Teksti ja kuvat
Sami Pihlström

Sami Pihlström (S.P.): Filosofinen uranne kattaa miltei koko 1900-luvun. Sen taustalla — sekä lähtökohtana että kritiikin kohteena — ovat loogisen positivismin perintö ja *Wienin piirin* jälkeinen analyyttinen filosofia. Miten luonnehtisitte suhdettanne tähän koulukuntaan ja empirismin perinteeseen yleisemmin?

Willard Van Orman Quine (W.V.Q.): Luovuin loogisen positivismin opeista luopuessani analyyttinen-synteettinen-erottelusta. Mutta kahdesta tärkeästä Wienin piirin korostamasta seikasta en ole koskaan luopunut: jaan edelleen loogisen positivismin tieteellisen hengen ja pidän modernin logiikan asemaa filosofiassa keskeisenä. Tässä mielessä olen yhä looginen positivisti.[1] Lisäksi tieto-oppini on empirististä, mutta ilman analyyttinen/synteettinen-erottelun kaltaisia dogmeja.

S.P.: Olette siis paitsi loogisen positivismin tunnettu kriittikko, myös yksi harvoista nykyfilosofeista — ehkä ainoa — joka vielä pitää itseään loogisena positivistina. Pidättekö Wienin piiriä vuosisatamme tarkeimpänä filosofisena koulukuntana?

W.V.Q.: Ehdottomasti. Se oli merkittävin yksittäinen filosofinen suuntaus 1900-luvulla, vaikka sen dogmit olikin hylättävä.

PRAGMATISMI

S.P.: Empirismin ja pragmatismin traditioilla on tärkeitä yhtymäkohtia. Työtänne on usein luettu myös pragmatismin perinteeseen kuuluvana. Mitä mieltä olette tästä lukutavasta?

W.V.Q.: En ole täysin selvillä siitä, mitä on olla pragmatisti. Mikä on pragmatismin erottava piirre suhteessa muihin empirismin haaroihin? Pragmatismin traditio on kovin epämääräinen; termille 'pragmatismi' ei ole selvää määritelmää.[2] Monessa mielessä *en* ole pragmatisti. Esimerkiksi William Jamesin pragmatistista totuusteoriaa pidän täydellisenä erehdyksenä — eihän se edes noudata perinteistä logiikkaa. Totuuden käsitteen suhteen seuraan Tarskia, en pragmatisteja. Totuudessa on kyse "lainausmerkkien poistosta" [disquotation].[3] Tosin en ole koskaan tutkinut tarkasti Jamesin totuusteoriaa enkä muitakaan pragmatismin klassikkoja. Minulla ei esimerkiksi ole koherenttia kokonaisvaikutelmaa Peircen filosofiasta. Olen perehtynyt hänen logiikkaa koskeviin kirjoituksiinsa, mutta hänen metafysiikkansa on minulle vierasta.

S.P.: Onko Dewey pragmatismin klassikoista teille läheisin?

W.V.Q.: Niin voidaan sanoa. Tosin hän välttää totuuden käsitettä,[4] kun taas minä pidän sitä korvaamattomana. Vaikka totuus on lainausmerkkien poistoa, totuuspredikaatti on välttämätön sen vuoksi, mitä olen kutsunut "semanttiseksi nousemiseksi" [semantic ascent].[5] Mutta muuten — naturalistina — Dewey on minulle pragmatisteista läheisin; tosin Peirce oli heistä paras loogikko.

S.P.: Onko sitten väärin luonnehtia omaa filosofiaanne pragmatismin muodoksi?

W.V.Q.: Se, että minut usein virheellisesti luokitellaan "pragmatistiksi", johtunee kirjoitukseni *Two Dogmas of Empiricism* lopussa olevista huomautuksista, jotka liittyvät Carnapin kanssa käymääni kiistaan.[6] Tarkoitan Carnapin erottelua "sisäisten" ja "ulkoisten" olemassaolokysymysten välillä.[7] Olen artikkelissa *Two Dogmas of Empiricism* Carnapin kanssa samaa mieltä siitä, että ulkoisissa kysymyksissä on kyse vain mukavamman kielellisen viitekehyksen pragmaattisesta, ei-teoreettisesta ja ei-kognitiivisesta valinnasta (Carnap kutsui tätä "pragmatismiksi"), mutta menen Carnapia pitemmälle ja argumentoin, että näin on viime

kädessä myös sisäisten kysymysten suhteen. Tämä tietenkin kaataa koko sisäinen-ulkoinen-erottelun. Sanoin tuossa artikkelissa edustavani Carnapia perusteellisempaa pragmatismia.[8] Näin "pragmatismi" omaa ajatteluani kuvaavana nimikkeenä sopii vain Carnapin kanssa käymäni kiistan kontekstiin ja on ymmärrettävä vain tässä yhteydessä, Carnapin käyttämän 'pragmatismi'-termin taustaa vasten. Muussa mielessä en ole pragmatisti — en halua tulla luokitelluksi pragmatismin koulukuntaan.

S.P.: Nykypragmatisteista varsinkin Richard Rorty on paljon viitannut työhönne. Esimerkiksi teoksessaan *Philosophy and the Mirror of Nature*[9] hän hyödyntää hyökkäystänne analyyttinen/synteettinen-erottelua vastaan omassa perinteisen filosofian kritiikissään. Mitä mieltä olette hänen "pragmatismistaan"?

W.V.Q.: Luulen kyllä, että Rorty on tuossa kirjassaan tulkinnut ajatuksiani väärin. Tosin en ole viime aikoina läheisesti seurannut hänen näkemystensä kehitystä.

S.P.: Ehkäpä Rorty onkin lähempänä "mannermaisia" ajattelijoita — esimerkiksi Jacques Derridaa — kuin teitä?

W.V.Q.: Ehkä. Siinä, mitä kutsutaan "mannermaiseksi" filosofiaksi, on antirationaalisia piirteitä, jotka ovat minulle vieraita. En voi sympatisoida sellaisia ajattelutapoja. En ymmärrä, kuinka kukaan voi meidän tieteellisenä aikanamme esittää tieteen vastaisia näkemyksiä. Kieli ja kielellinen analyysi ovat tietenkin olleet omassa filosofisessa työssäni keskeisessä asemassa, ja myös Derridaa voidaan tavallaan pitää kielifilosofina, mutta ranskalainen kielifilosofia on minulle kovin kaukaista. Vaikutelmani Derridan, Foucault'n ja muiden ranskalaisfilosofien (kuten myös Rortyn) epätieteellisyydestä ovat kuitenkin vain vaikutelmia; en voi sanoa tarkasti perehtyneeni heidän ajatteluunsa.

S.P.: Voitaisiinko vastakohtaa ranskalaisen kielifilosofian (esimerkiksi Derridan) ja teidän kieleen kohdistuvan ajattelunne välillä verrata hieman varhaisempaan kielifilosofiseen vastakkainasetteluun, Heideggerin ja Carnapin väliseen?

W.V.Q.: Varmaankin. Heideggerin ajatteluun tutustuinkin alunperin lähinnä Carnapin kautta. Carnap käytti Heideggerin metafysiikkaa oivana esimerkkinä filosofian näennäisongelmista ja mielettömistä näennäislauseista. Minun asenteeni on samanlainen, joskaan en Carnapin tapaan pidä mahdollisena erottelua mielekkään ja mielettömän kielenkäytön välillä. Tämähän oli myös hänen sisäinen/ulkoinen-erottelunsa ongelmana. Mielestäni voimme erottaa toisistaan vain hyvän ja huonon tieteen.

NATURALISMI

S.P.: Vaikka metafysiikka perinteisessä mielessä ei kuulu filosofiseen työhönne, olette paljon pohtinut olemassaolon ongelmaa.

W.V.Q.: Erityisesti abstraktien objektien olemassaolon ongelma oli alkuna ontologiselle kysymyksenasettelulleni. Artikkelissani *On What There Is* esitin kriteerini ontologiselle sitoutumiselle.[10] Halusin epämääräisen ontologisen puheen olevan selvää ja ymmärrettävää. Eroni Carnapiin oli lähinnä verbaalinen: kun Carnap esimerkiksi halusi luopua kokonaan 'metafysiikka'-termin käytöstä, tahdoin itse tehdä ontologiasta merkityksellistä, tarkoituksiamme palvelevaa. Carnapin asenne oli vihamielinen, minun ystävällisempi. En torju edes Heideggerin metafysiikkaa mielettömänä, kuten Carnap, vaan yksinkertaisesti pidän sitä huonona tieteenä.

S.P.: Ontologisten sitoumusten tarkastelu artikkelissa *On What There Is* on eräässä mielessä varsin suvaitsevaista. Puhutte erilaisten teorioiden tai viitekehysten tekemistä ontologisista sitoumuksista ottamatta juuri kantaa viitekehysten valintaan. Myöhemmin olette kuitenkin ilmaissut omat sitoumuksenne paljon tiukemmin: olette kannattanut ankaraa naturalismia ja fysikalistista maailmankuvaa.

W.V.Q.: *On What There Is* onkin lähinnä metaontologista pohdiskelua — sen selvittämistä, mitä ontologinen sitoutuminen ylipäänsä on. Omat sitoumukseni olen ilmaissut muissa kirjoituksissani.

S.P.: Onko fysikalismi oman ontologisen näkemyksenne keskeisin elementti?

W.V.Q.: Sanoisin, että ekstensionalismi on vielä perustavampi. Esimerkiksi luokkien [classes] ja lukujen olemassaolo on hyväksyttävä tieteessä — vaikka luokat ja luvut eivät ole fysikaalisia objekteja, fysikaalisen teorian on sitouduttava niihin. Meidän on fysiikassa kvantifioitava lukujen yli. Mutta teorian tyydyttävä ymmärtäminen edellyttää, että

teoria on muotoiltu ekstensionaalisella kielellä. En pysty täsmällisesti ymmärtämään ei-ekstensionaalisia, intensionaalisia teorioita.[11] Kykenen saamaan niistä vain epämääräisen vaikutelman. Mitä fysikalismiin tulee, siinä ei niinkään ole kyse väitteestä, että kaikki olemassa olevat objektit ovat fysikaalisia, vaan pikemminkin ontologian jatkuvuudesta fysiikan historiallisen kehityksen kanssa. "Fysikalismi" on siis hieman hämmentävä nimitys. Se ontologia, jonka allekirjoitan, on fysiikan ontologia, mutta fysiikan teorioiden sidottujen muuttujien arvojen joukossa on väistämättä abstrakteja, ei-fysikaalisia objekteja, kuten lukuja. Fysiikka on perimmäinen tiede siinä mielessä, että se pyrkii kuvaamaan kaiken, mitä tapahtuu. Mutta miksi meidän lopulta pitäisi välittää nimilapuista, sellaisista kuin "fysikalismi"? Tarvitsemme niitä voidaksemme viitata vaivatta erilaisiin filosofisiin näkemyksiin, mutta niitä ei saa ottaa liian vakavasti.

SKIENTISMI

S.P.: Ette siis sitoudu mihinkään valmiiseen ontologiaan. Fysikalistinen ontologianne voi sisältää abstrakteja objekteja, ja se voi myös muuttua tieteen kehittyessä.

W.V.Q.: Aivan. Jos esimerkiksi telepatian järkevä epäileminen kävisi mahdottomaksi — jos tieteellisiä menetelmiä käyttäen voitaisiin kontrolloiduissa koeolosuhteissa pitävästi osoittaa, että ihmisaivojen välinen informaation välitys onnistuu muutoinkin kuin tavanomaisia aistikanavia pitkin — telepatia täytyisi hyväksyä tieteelliseen maailmankuvaan. Mutta tässäkin tapauksessa puhuisimme yhä tieteestä ja fysiikasta. Fysikalismista tai naturalismista tässä mielessä ei olisi jouduttu luopumaan. Onkin ehkä parempi puhua fysikalismista skientismina ja siten korostaa hyväksyttävän ontologian yhteyttä tieteen kehitykseen.

S.P.: Ette varmaankaan halua olla skientisti siinä mielessä kuin sanaa 'skientismi' usein käytetään — viittaamaan arvottavaan näkemykseen, jonka mukaan tiede on (ainakin lähes) kaikkivoipa ja ratkaisee kaikki ongelmamme?

W.V.Q.: En toki. Skientismi siinä mielessä kuin minä sen hyväksyn väittää vain, että tiede on ainoa tiemme tietoon ja totuuteen.

S.P.: Entä jos tieteen kehitys johtaisi ekstensionalismin umpikujaan? Jos osoittautuisi, ettei parhaita teorioita voidakaan ilmaista ekstensionaalisella kielellä?

W.V.Q.: Tämäkin olisi sitten vain hyväksyttävä. Pettymykseni olisi hieman samankaltainen kuin pettymykseni silloin, kun jouduin luopumaan toivosta kehittää tieteellisesti kelvollinen nominalistinen systeemi. Yritin tätä Nelson Goodmanin kanssa, mutta jouduin hyväksymään abstraktit objektit tieteen ontologiaan todetessani, että joudumme kvantifioimaan esimerkiksi luokkien yli.[12]

S.P.: Skientismi on siis ensisijainen sitoumuksenne, jopa fysikalismin ja ekstensionalismin ylittävä.

W.V.Q.: Kyllä. Tämä liittyy juuri naturalistiseen vaatimukseen, että hyväksyttävän ontologian kriteerinä on jatkuvuus tieteen kehityksen kanssa. On vain jatkettava tutkimusta — ehkäpä esimerkiksi kvanttiteoria käy tulevaisuudessa vähemmän paradoksaaliseksi. Meidän täytyy kunnioittaa tieteellistä metodia. Tiede on empiiristä ja siksi objektiivista. Teorioiden testauspisteitä [checkpoints] ovat havaintokategoriaalit [observation categoricals].[13] Teorioiden testaaminen kokemuksen avulla takaa tieteen objektiivisuuden. Mutta toisaalta en pidä ei-testattavia teorioita mielettöminä. En kannata verifikationistista merkitysteoriaa. Lauseita ei yleensä voida testata yksitellen, vaan ainoastaan ryhmissä, mutta edes tällaiseen ryhmään kuuluminen ei ole lauseen mielekkyyden välttämätön ehto. Silloin, kun testaaminen onnistuu, keskeistä on teorian falsifikaatio, negatiivinen testitulos. Toki tapauksissa, joissa teoriaa ei suoraan voida testata, sellaiset positiiviset hyveet kuin yksinkertaisuus ja symmetrisyys vaikuttavat teorian hyväksymiseen. Uskottavat hypoteesit, arvaukset, joilla ei (vielä) ole suoria testausmahdollisuuksia, täytyy ottaa huomioon.

S.P.: Korostatte negatiivista testaamista. Oletteko siis Karl Popperin kanssa samaa mieltä teorioiden falsifikaation merkityksestä tieteellisen tiedon kasvussa?

W.V.Q.: Popper oli oikeassa — sikäli kuin teorioita voidaan testata. Hän oli kuitenkin väärässä kuvitellessaan olevansa tolerantimpi kuin Wienin piirin filosofit puhuessaan falsifioitavuudesta "demarkaatiokriteerinä" mielekkyyskriteerin sijasta.[14] Tässä on nähdäkseni vain kielellinen ero. Tieteen ja metafysiikan demarkaatiota ei voida suorittaa. Demarkaatio-ongelma on vanhentunut. On vain parempaa ja huonompaa tiedettä.

S.P.: Naturalistis-skientistinen ajatus siitä, ettei tieteen ja filosofian välistä rajaa voida jyrkästi piirtää — demarkaatio-ongelman hylkääminen — lienee koko uranne läpäisevä asenne. Olette aina vastustanut tieteen perustaksi, sen ulko- tai yläpuolelle, oletettua "ensimmäistä filosofiaa".

W.V.Q.: Näin voidaan sanoa. Tosin olen vasta myöhemmin tullut tästä asenteesta selvästi tietoiseksi. Varhaisimmissa kirjoituksissani se ei ole eksplisiittisesti näkyvissä.

NORMATIIVISUUS

S.P.: Naturalistinen ohjelmanne tieto-opissa on kuitenkin herättänyt paljon kritiikkiä.[15] Ehkä tavallisin vastaväite on, ettei naturalismi jätä riittävästi tilaa epistemologian perinteiselle normatiivisuudelle. Kuinka suhtaudutte tällaisiin vastaväitteisiin? Vastaako tiukan naturalismin mukainen käsitys tiedosta ja sen oikeuttamisesta ihmisen filosofista itseymmärrystä? Voimmeko todella olla naturalisteja? Oikeastaan naturalisminne merkitsee perinteisistä tieto-opillisista käsitteistä luopumista.

W.V.Q.: Vastauksissani kriitikoilleni olen esittänyt, että naturalisoidun epistemologian normatiivisuus on samanlaista teknistä normatiivisuutta kuin soveltavien tieteiden tekninen normatiivisuus yleensäkin. Epistemologia on tieteellistä tietoa tarkasteleva soveltava tiede, eräänlainen insinööritiede. Olemme kiinnostuneita tiedollisten päämääriemme ja niiden saavuttamiseen tarvittavien keinojen ja metodien välisistä suhteista.

S.P.: Voidaanko siis sanoa, että haluatte naturalisoida normatiivisuuden?

W.V.Q.: Kyllä. Platonisia arvoja tai normeja ei ole. Myönnän toki, että tässä suljetaan ulkopuolelle jotakin sellaista, mitä filosofia on perinteisesti koettanut tavoittaa.

S.P.: Kaikki filosofit eivät jaa tieteellisen filosofian ihannettanne.

W.V.Q.: On selvää, että on muitakin tärkeitä asioita kuin tieteellinen tieto: esteettiset arvot, taide, musiikki, toisen ihmisen intuitiivinen ymmärtäminen… Myös "ei-tieteellinen" tai "kaunokirjallinen" filosofian harjoittaminen voi mielestäni olla arvokasta. Ei ehkä ole kovin hyödyllistä kiistellä siitä, mikä on ja mikä ei ole filosofiaa tai filosofista toimintaa. Toisaalta taide ja kirjallisuus voivat käsitellä asioita, joille filosofiassa — ainakaan minun filosofiassani — ei ole sijaa.

S.P.: Tiede ja tieteellinen filosofia ovat tai pyrkivät olemaan — jos olen ymmärtänyt näkemyksenne oikein — tekemisissä sen kanssa, mikä on totta tai epätotta, kun taas ihmisen "ei-tieteellisiin" käytäntöihin ei voida liittää totuuden ja epätotuuden käsitteitä. Filosofian ja luonnontieteen välisen rajan hämärtäminen on kuuluisimpia teesejänne, mutta toisaalta piirrätte nähdäkseni hyvin jyrkän rajan yhtäältä tämän filosofia-tieteen ja toisaalta ei-tieteellisen diskurssin väliin. Jälkimmäiseen ilmeisesti kuuluisivat esimerkiksi etiikka ja estetiikka — tai ainakin tällaisten normatiivisten alueiden ne osat, jotka eivät ole "insinööritieteellisesti" naturalisoitavissa.

W.V.Q.: Kyllä. Raja kulkee teorioiden empiirisessä testaamisessa — siinä, implikoivatko teoriat havaintokategoriaaleja vai eivät. Tietenkin myös etiikkaan ja estetiikkaan liittyviä kysymyksiä, esimerkiksi kauneuden havaitsemista, voidaan tutkia tieteellisesti, vaikkapa psykologian tai antropologian näkökulmasta. Toisaalta jotkut ovat yrittäneet "tieteellistää" etiikkaa aksiomatisoinnin keinoin, valitsemalla joitakin peruspäämääriä aksioomiksi ja painottamalla eri tekojen hyviä ja huonoja puolia suhteuttaen niitä näihin aksioomiin. Tämä voi olla järkevä ohjelma, mutta päämäärämme ja arvomme voidaan mielestäni ottaa vakavasti sellaisinaan, redusoimatta niita mihinkään muuhun. Naturalismin mukaan arvojemme perimmäisyys luonnollisesti perustuu ihmisrodun luonnollisiin, luonnonvalinnan kautta toteutuneisiin ominaisuuksiin: arvot eivät ole Jumalan asettamia. Mutta tästä ei seuraa, että kaikki olisi sallittua, vaikka jotkut niin kuvittelevat.[16]

S.P.: Jos fysiikka on maailman kuvaamisessa perimmäinen tiede, arvojen naturalistisesti ymmärrettyinä pitäisi kai olla redusoitavissa fysiikkaan.

W.V.Q.: Periaatteessa kyllä. Reduktio on päämäärämme tieteessä: haluamme yksinkertaisempia, yhtenäisempiä teorioita. Sikäli kuin arvot ovat empiirisiä, luonnonvalinnan toteuttamia tosiseikkoja ihmisten elämässä, ne ovat periaatteessa palautettavissa fysiikan kuvaamaan todellisuuteen. Voimme tietenkin sanoa, että arvot ovat suhteellisia päämääriin, mutta tällöin päämäärät kuuluvat fysiikan kuvaamaan luonnolliseen maailmaan.

S.P.: Nyt näyttäisi jälleen siltä, että arvojen normatiivisuus jää redusoimatta. Voisimmeko tiivistää kantanne seuraavasti: sikäli kuin normatiivisuus on irredusiibelia, siinä ei ole kyse totuudesta tai epätotuudesta?

W.V.Q.: Totuuspredikaattia ja "lainausmerkkien poistoa" voidaan kyllä soveltaa mihin tahansa, myös normatiivisiin väitteisiin. Mutta jos puhumme totuudesta toisessa, vaativammassa mielessä, näin voidaan kyllä sanoa.

S.P.: Jos siis puhumme "pyrkimyksestä totuuteen" [pursuit of truth], kyse lienee yksinomaan fysiikan projektista.

W.V.Q.: Laajassa mielessä näin on. Totuus merkityksessä "pyrkimys totuuteen" on fysiikan asia. Tällöin esimerkiksi etiikka suljetaan totuuden ja epätotuuden ulkopuolelle. On kuitenkin muistettava, että yhtenäinen fysiikan perusteoria on vielä pelkkä haave. Meidän on puhuttava tieteestä laajemmin ja hyväksyttävä esimerkiksi historia mukaan.

REALISMI

S.P.: Katsotte siis tieteen olevan ainoa tie maailmaa koskevaan tietoon. Voitteko yhtyä Wilfrid Sellarsin tieteellisen realismin ytimeen, teesiin "tiede on kaiken mitta"?[17]

W.V.Q.: Luulisin niin. Tiede on totuuden mitta, sikäli kuin mitään totuutta on. Ja kuten totesin, tieteen objektiivisuus perustuu teorioiden empiiriseen testaamiseen.

S.P.: Onko näkemyksenne tieteestä realistinen? Haluatteko

sanoa, että tiede kuvaa — tai voisi periaatteessa kuvata — todellisuuden (mikrofysikaalisen) perusrakenteen oikein?

W.V.Q.: Tässä naturalismini astuu jälleen kuvaan mukaan. Termi 'todellisuus' on itse luonnontieteen termi, jos hylkäämme kaikki transsendentaaliset käsitteet. Itse asiassa kiista tieteellisen realismin ja sen vastakohdan, instrumentalismin, välillä käy merkityksettömäksi ja tyhjäksi, kun hyväksytään naturalismi.[18] Meillä ei ole tieteen ulkopuolista keinoa katsoa, kuvaako tieteemme "todellisuutta". Realismi palaa siis takaisin naturalistisen viitekehyksen sisällä, tieteen itsensä sisällä.

S.P.: Voitaisiinko kantaanne kutsua — Putnamia seuraten — "sisäiseksi realismiksi"?[19]

W.V.Q.: En ole varma siitä, mitä tämä tarkoittaa. Joka tapauksessa toivoisin mahdollisimman yksinkertaista ja eleganttia teoriaa maailmasta. En siis jaa Putnamin ajatusta monien erilaisten kuvausten hyväksyttävyydestä, vaikka empiirisesti ekvivalenttien teorioiden välillä valitseminen voikin tapahtua vain eleganssin, yksinkertaisuuden ja näiden kaltaisten seikkojen nojalla.

S.P.: Ehkä "sisäinen realismi" onkin monien merkitystensä vuoksi huono nimitys. Entä naturalistisesti asennoituvat tieteellisen realismin edustajat (kuten Richard Boyd ja Ronald Giere),[20] jotka ovat argumentoineet, että realismi on paras tieteellinen selitys tieteen käytännölle — sille, mitä tiedemiehet ylipäänsä tekevät, ja sille, että he onnistuvat koejärjestelyissään? Miten suhtaudutte heidän kantaansa?

W.V.Q.: Jos heidän naturalisminsa muotoillaan näin, se on melko lähellä omaa kantaani. Mutta tärkeintä on, että termit 'todellinen' ja 'todellisuus' ymmärretään tieteen sisäisinä.

FILOSOFIA

S.P.: Filosofisessa työssänne on paljon analyyttisen filosofian perinteen suhteen kriittisiä piirteitä — jyrkkä naturalismi, kielellisen analyysin ja kielen merkityksen problematisoiminen jne.[21] Viime vuosina on puhuttu paljon "postanalyyttisestä" filosofiasta. Millaisena näette analyyttisen filosofian kohtalon? Onko tällä suuntauksella tulevaisuutta?

W.V.Q.: Eräitä analyyttisen filosofian muunnelmia, kuten Oxfordin "luonnollisen kielen filosofian" koulukuntaa, voidaan pitää kuolleina. Mutta kuten totesin, Wienin piirin henki on yhä elossa. Yksimielisyyttä ei ehkä ole, mutta erimielisyyksiä esiintyi jo Wienin piirin alkuperäisessä kokoonpanossa. Tieteen ja logiikan painottaminen filosofiassa ei ole kuollut ajatus, ja myös analyyttisen filosofian keskeiset hyveet, kuten eksplisiittisyys ja selkeys, joita olen koettanut omassa työssäni pitää yllä, elävät.

S.P.: G.H. von Wright on ennustanut, ettei logiikka kuitenkaan ensi vuosituhannella ehkä ole yhtä keskeisessä asemassa kuin se tämän vuosisadan filosofian kehityksessä on ollut.[22]

W.V.Q.: Hänen ennustuksensa vaikuttaa järkevältä. Modernin logiikan suuri kontribuutio filosofian suhteen on ehkä jo tapahtunut. Tarkoitan Russellin, Gödelin ja muiden vuosisatamme alkupuolen loogikkojen tuloksia. Ehkä 2000-luvulla ei tässä suhteessa tapahdu mitään uutta merkittävää. Mutta en voi olla varma — ennustaminen on vaikeaa.

S.P.: Suomessa monet filosofit ovat viime vuosina saavuttaneet varsin näkyvän aseman julkisuudessa. Teidän filosofiselle toiminnallenne esiintyminen tiedotusvälineissä tai julkiseen keskusteluun puuttuminen ei ole ollut luonteenomaista. Mitä mieltä olette filosofin julkisesta roolista?

W.V.Q.: Yhdysvalloissa useimmat filosofit eivat ole julkisia intellektuelleja. Euroopassa, varsinkin Ranskassa — ja ilmeisesti nyt Suomessa — tilanne on toinen. Mutta en pidä filosofin osallistumista julkiseen keskusteluun negatiivisena — kunhan hanellä on hyviä ideoita ja järkevää sanottavaa. Filosofi ei ilman muuta ole etevä poliittisten tai yleisten kulttuurikysymysten käsittelijä. Mediaan osallistuvan filosofin tulee kantaa vastuunsa: on helppoa johtaa ihmisiä epämiellyttävään tulevaisuuteen naiiveilla, huonoilla ideoilla. Esimerkiksi Mao Zedong oli tällainen "osallistuva filosofi".

SP: Kiitän haastattelusta.

Viitteet

1. Vertaa Hilary Putnamin Quinea käsittelevää esseetä *The Greatest Logical Positivist* (teoksessa Putnam 1990).
2. Omaelämäkerrassaan Quine (1985, s. 415) kirjoittaa: "I had been identified with pragmatism, but it was not clear to me what it took to be a pragmatist."
3. Alfred Tarskin "semanttisen totuusmääritelmän" mukaan (formaali)kielelle annettu totuusmääritelmä on "materiaalisesti adekvaatti", jos kaikki ns. T-ekvivalenssin "s on tosi jos ja vain jos p" kaltaiset instanssit seuraavat määritelmästä. Tässä p on objektikielen (jonka totuuspredikaattia määritellään) lause ja s tämän lauseen nimi tai kuvaus metakielessä (jossa totuusmääritelmä annetaan). Tutuissa esimerkeissä objektikieli on metakielen aito osa: "'Lumi on valkoista' on tosi joss lumi on valkoista." Katso Tarskin epäformaalia esitystä aiheesta (1952). Quine ja monet muut ajattelevat, että tarskilainen ekvivalenssi kertoo kaiken, mitä meidän totuudesta tarvitsee tietää — totuus on tärkeä, mutta filosofisesti ongelmaton käsite.
4. John Dewey pyrki korvaamaan totuuden käsitteen "oikeutetun väitettävyyden" [warranted assertibility] käsitteellä.
5. Totuuspredikaatti mahdollistaa nousemisen objektikielestä metakieleen: lauseet "Lumi on valkoista" ja "'Lumi on valkoista' on tosi" (tai "On totta, että lumi on valkoista") sanovat saman asian, mutta lisäksi totuuspredikaattia käyttämällä voidaan esimerkiksi muodostaa lause "Kaikki, mitä hän sanoo, on totta".
6. Quinen ja Carnapin kirjeenvaihtoa on koottu Creathin (1990) toimittamaan teokseen, joka sisältää myös hyödyllisen johdannon.
7. Katso Carnap (1952). Esimerkiksi kysymys "Onko olemassa lukua 100 suurempia luonnollisia lukuja?" on luonnollisten lukujen kielellisen viitekehyksen sisäinen olemassaolokysymys, ja siihen voidaan mielekkäästi vastata tämän viitekehyksen sisällä. Sen sijaan ulkoisella kysymyksellä "Onko olemassa luonnollisia lukuja?" ei Carnapin mukaan ole mielekästä teoreettista tai kognitiivista sisältöä. Tämä kysymys koskee vain kielellisen viitekehyksen valintaa, jonka tulee perustua pragmaattisiin hyödyllisyys- ja sopivuuskriteereihin.
8. "I espouse a more thorough pragmatism." Quine 1953, s. 46.
9. Rorty 1979.
10. *On What There Is*, joka ilmestyi ensimmäisen kerran 1948, on julkaistu uudelleen teoksen Quine (1953) lukuna 1. Quinen tunnetun määritelmän mukaan oleminen on "sidotun muuttujan arvona olemista". Tätä ontologian kielirelatiivisuutta kehitellään radikaalimpaan suuntaan artikkelissa *Ontological Relativity* (teoksessa Quine 1969). Quine hylkää mahdollisuuden kysyä absoluuttisesti, mitä on olemassa tai edes minkä olioiden olemassaoloon jokin kieli tai teoria sitoutuu. Teorian ontologia on aina suhteutettava teorian käännökseen tai tulkintaan toisessa teoriassa.
11. Ekstensionalismi tarkoittaa, etta hyväksyttävien logiikkojen ja kielellisten järjestelmien (sekä siten teorioiden) tulee olla totuusfunktionaalisia: kompleksisten lauseiden totuus tai epätotuus riippuu vain osalauseiden totuudesta tai epätotuudesta. Quine on ekstensionalisminsa vuoksi vastustanut "intensionaalisen logiikan" eri muotoja (esim. episteemistä logiikkaa, havainnon logiikkaa sekä modaali- ja deonttista logiikkaa).
12. Nelson Goodmanin ja Quinen yhteinen artikkeli *Steps toward a Constructive Nominalism* ilmestyi ensimmäisen kerran 1947. Se löytyy esim. teoksesta Goodman (1972). Artikkelin ensimmäinen lause on kuuluisa: "We do not believe in abstract objects." Vertaa Quinen omaelämäkerrallista huomautusta nominalismin hylkäämisestä ja tavallisesta virhetulkinnasta, jonka mukaan hän olisi nominalisti (Quine 1985, s. 198-199). Quinesta poiketen Goodman kannattaa yhä nominalismia.
13. Tämän käsitteen Quine (1990, s. 10) määrittelee seuraavasti: "A generality that is compounded of observables in this way — 'Whenever this, that' — is what I call an *observation categorical*. It is compounded of observation sentences." Havaintolauseet [observation sentences] puolestaan ovat tosia joissakin tilanteissa, epätosia toisissa; lisäksi kielen puhujat ovat yksimielisiä niiden totuusarvosta annetussa tilanteessa, eikä lisätutkimusta tarvita. Esimerkkejä ovat lauseet "Sataa", "Tuo on jänis" jne. (*Ibid*., s. 3.)
14. Popperin demarkaatiokriteerin mukaan tieteelliset teoriat ovat — erotukseksi epätieteellisestä metafysiikasta — falsifioituvia, ts. niillä on testattavia empiirisiä seurauksia, ja ne voidaan testien avulla periaatteessa osoittaa epätosiksi. Katso Popper (1959).
15. Quinen kuuluisin naturalismia käsittelevä artikkeli on *Epistemology Naturalized* (teoksessa Quine 1969), jossa todetaan, että naturalisoitu epistemologia tutkii "fysikaalisen inhimillisen subjektin" tiedonhankintatoimintaa ja on siten osa psykologiaa (s. 82). Katso myös esim. Quine (1975); vertaa Lammenranta (1993).
16. Quine esittää naturalistisen arvoteoriansa lyhyesti esseessä *The Nature of Moral Values* (teoksessa Quine 1981).
17. Katso Sellars (1963), s. 173; vertaa Tuomela (1983).
18. Perinteisesti tieteellinen realisti katsoo, että tieteelliset teoriat pyrkivät kuvaamaan teorioista riippumatta olemassaolevaa todellisuutta ja että niiden teoreettiset termit pyrkivät viittaamaan havaintojen taakse jääviin teoreettisiin entiteetteihin. Instrumentalistin mukaan teoriat ovat vain hyödyllisiä työvälineitä, joiden tarkoituksena ei ole kuvata todellisuutta "oikein", vaan pikemminkin järjestää havaintokokemusta. Siten ne eivät ole tosia eivätkä epätosia. Vertaa Tuomela (1983).
19. Katso esim. Putnam (1981), (1990).
20. Katso esim. Giere (1988).
21. Quinen argumenttien radikaalia luonnetta suhteessa analyyttisen filosofian traditioon painottaa erityisesti Romanos (1984).
22. von Wright (1992), s. 47.

Kirjallisuutta

W.V. Quinen teoksia

From a Logical Point of View. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1953 (2. painos 1980).

Word and Object. The MIT Press, Cambridge, Mass. 1960.

The Ways of Paradox and Other Essays. Harvard University Press, Cambridge, Mass. & London 1966.

Ontological Relativity and Other Essays. Columbia University Press, New York 1969.

The Web of Belief (yhdessa J.S. Ullianin kanssa). Random House, New York 1970.

Roots of Reference. Open Court, La Salle 1974.

'The Nature of Natural Knowledge'. Teoksessa Samuel Guttenplan (toim.), *Mind and Language*. Clarendon Press, Oxford 1975, s. 67-81.

'Facts of the Matter'. Teoksessa Robert W. Shahan & Chris Swoyer (toim.), *Essays on the Philosophy of W.V. Quine*. University of Oklahoma Press, Norman 1979, s. 155-169.

Theories and Things. Harvard University Press, Cambridge, Mass. & London 1981.

'Relativism and Absolutism'. *The Monist* 67, 1984, s. 293-296.

The Time of My Life. The MIT Press, Cambridge, Mass. & London 1985.

Quiddities. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1987.

Pursuit of Truth. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1990 (uudistettu painos 1993).

From Stimulus to Science. Harvard University Press, Cambridge, Mass. & London 1995.

'Naturalism; Or, Living Within One's Means'. *Dialectica*, vol. 49, n:o 2-4, 1995.

Muuta kirjallisuutta:

Barrett, Robert B. & Roger F. Gibson (toim.), *Perspectives on Quine*. Basil Blackwell, Cambridge & Oxford, 1990.

Rudolf Carnap, 'Empiricism, Semantics, and Ontology'. Teoksessa Leonard Linsky (toim.), *Semantics and the Philosophy of Language*. University of Illinois Press, Urbana, 1952, s. 208-228.

Richard Creath (toim.), *Dear Carnap, Dear Van: The Quine-Carnap Correspondence and Related Work*. University of California Press, Berkeley, 1990.

Roger F. Gibson, *The Philosophy of W.V. Quine: An Expository Essay*. University Presses of Florida, Tampa, 1982.

Roger F. Gibson, *Enlightened Empiricism: An Examination of W.V. Quine's Theory of Knowledge*. University of South Florida Press, Tampa, 1988.

Giere, Ronald N., *Explaining Science: A Cognitive Approach*. The University of Chicago Press, Chicago & London, 1988.

Nelson Goodman, *Problems and Projects*. Bobbs-Merrill, Indianapolis & New York, 1972.

Hahn, Lewis Edwin & Schilpp, Paul Arthur (toim.), *The Philosophy of W.V. Quine*. Open Court, La Salle, 1986.

Christopher Hookway, *Quine: Language, Experience, and Reality*. Stanford University Press, 1988.

Markus Lammenranta, *Tietoteoria*. Gaudeamus, Helsinki, 1993.

Henri Lauener, *Willard Van Orman Quine*. Verlag C.H. Beck, München, 1982.

Karl R. Popper, *The Logic of Scientific Discovery*. Hutchinson, London 1959.

Hilary Putnam, *Reason, Truth and History*. Cambridge University Press, Cambridge, Mass. 1981.

Hilary Putnam, *Realism with a Human Face*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1990.

George D. Romanos, *Quine and Analytic Philosophy*. The MIT Press, Cambridge & London 1984.

Richard Rorty, *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton University Press, Princeton 1979.

Wilfrid Sellars, *Science, Perception and Reality*. Routledge and Kegan Paul, London 1963.

Alfred Tarski, 'The Semantic Conception of Truth'. Teoksessa Linsky, *ibid*., s. 13-47.

Raimo Tuomela, *Tiede, toiminta ja todellisuus*. Gaudeamus, Helsinki 1983.

Georg Henrik von Wright, *Minervan pöllö*. Otava, Helsinki 1992.